

Date: 29th May-2026

**DISKURS KONTEKSTIDA INGLIZ VA O'ZBEK TILIDAGI SINONIMLARNING
KOMMUNIKATIV VA STILISTIK FUNKSIYALARI**

Shoybekova Mohichehra Baxtiyorjon qizi

Oriental universiteti

magistratura talabasi

email: moxichexrashoybekova@gmail.com

Ilmiy rahbar: F.X. Muratxodjayeva

Annotatsiya. Ushbu maqolada diskurs kontekstida ingliz va o'zbek tilidagi sinonimlarning kommunikativ va stilistik funksiyalari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda sinonimlarning matnda va nutq jarayonida qanday ishlatilishi, ularning kommunikativ maqsadlarni amalga oshirishdagi roli va stilistik rang-baranglikni yaratishdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Maqolada sinonimlarning badiiy, ilmiy va publitsistik diskurslarda qo'llanish xususiyatlari misollar bilan yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sinonimlar nafaqat ma'noni boyitish, balki nutqning ta'sirchanligini oshirish, stilistik farqlilikni ta'minlash va kommunikativ niyatni amalga oshirish vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: sinonimiya, diskurs, kommunikativ funksiyalar, stilistik funksiyalar, ingliz tili, o'zbek tili, matn lingvistikasi, nutq tahlili.

Annotation. This article analyzes the communicative and stylistic functions of synonyms in English and Uzbek within discourse contexts. The study examines how synonyms are used in texts and speech, their role in achieving communicative goals, and their contribution to stylistic variety. The article provides examples of synonym usage in literary, scientific, and journalistic discourse. The results demonstrate that synonyms are crucial not only for enriching meaning but also for enhancing expressiveness, ensuring stylistic differentiation, and accomplishing communicative intentions.

Keywords: synonymy, discourse, communicative functions, stylistic functions, English language, Uzbek language, text linguistics, speech analysis.

Аннотация. В статье рассматриваются коммуникативные и стилистические функции синонимов в английском и узбекском языках в контексте дискурса. Исследование анализирует, как синонимические единицы используются в текстах и речи, их роль в реализации коммуникативных целей и вклад в стилистическое разнообразие. Приводятся примеры использования синонимов в художественном, научном и публицистическом дискурсе. Результаты показывают, что синонимы важны не только для обогащения смысла, но и для повышения выразительности, обеспечения стилистической дифференциации и достижения коммуникативных намерений.

Ключевые слова: синонимия, дискурс, коммуникативные функции, стилистические функции, английский язык, узбекский язык, лингвистика текста, анализ речи.

Date: 29th May-2026

Kirish. Sinonimiya – tilning asosiy semantik hodisalaridan biri bo‘lib, u nutq jarayonida kommunikativ va stilistik vazifalarni bajaradi. Diskurs kontekstida sinonimlar nafaqat ma‘noni ifodalash, balki nutqning ta‘sirchanligini oshirish, stilistik rang-baranglik yaratish va kommunikativ maqsadlarni amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Diskurs til birliklarining real kommunikativ vaziyatda ishlatilishini o‘rganadi. Shu nuqtai nazardan, sinonimlarning tanlanishi kontekstga bog‘liq bo‘lib, so‘zlovchining kommunikativ niyati, auditoriya xususiyatlari va diskurs turi muhim rol o‘ynaydi. Masalan, ingliz tilida “big”, “large”, “huge” kabi sinonimlar bir-biriga yaqin ma‘noga ega, ammo ularning qo‘llanishi diskurs kontekstiga qarab farqlanadi. “Huge success” birikmasi ta‘sirchanlikni oshirsa, “large success” kamroq ishlatiladi. O‘zbek tilida esa “katta”, “ulkan”, “buyuk” so‘zlari turli diskurslarda farqli semantik va stilistik rangga ega. Masalan, “buyuk olim” ilmiy va publitsistik diskursda qo‘llanilsa, “ulkan bino” yoki “yirik korxona” kundalik yoki texnik kontekstga mos keladi. Diskurs kontekstida sinonimlar quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

1. Kommunikativ

funksiyasi:

Sinonimlar nutqni aniq, tushunarli va ta‘sirli qilishga yordam beradi. Ilmiy diskursda ular tushunchani aniqlash va rasmiylikni ta‘minlaydi. Masalan, ingliz ilmiy matnlarida “state” va “declare” fe‘llari rasmiy ma‘noni beradi. O‘zbek ilmiy matnlarda “ta‘kidlamoq” yoki “bayon qilmoq” fe‘llari xuddi shunday vazifani bajaradi.

2. Stilistik

funksiyasi:

Badiiy va publitsistik diskurslarda sinonimlar nutqning obrazlilik va ekspressivligini oshiradi. Ingliz tilida “look”, “stare”, “gaze” fe‘llari qarash harakatining emotsional rangini ifodalaydi. O‘zbek tilida “qaramoq”, “termulmoq”, “tikilmoq” kabi birliklar badiiy matnning ta‘sirchanligini kuchaytiradi.

3. Semantik gradatsiya va nuanslarni ifodalash:

Sinonimlar diskursda ma‘noni bosqichma-bosqich kuchaytirish yoki aniqlashtirish imkonini beradi. Masalan, ingliz tilida “important – crucial – essential”, o‘zbek tilida “muhim – zarur – hal qiluvchi” kabi birliklar tushunchaning ahamiyat darajasini oshirish uchun ishlatiladi.

4. Pragmatik va baholash funksiyasi:

Publitsistik diskursda sinonimlar o‘quvchiga ta‘sir qilish va muallifning munosabatini ifodalash vositasi sifatida xizmat qiladi. Ingliz tilida “freedom fighter” va “militant” bir xil voqeani turlicha baholaydi; o‘zbek tilida “kurashchi” va “jangari” ham shunga o‘xshash farq beradi.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, ingliz va o‘zbek tillarida sinonimlar diskursning asosiy funksiyalarini bajaradi: nutqni boyitish, takrori kamaytirish, stilistik va pragmatik rang-baranglik yaratish. Biroq ularning qo‘llanishi tilning o‘ziga xos madaniy va stilistik xususiyatlariga bog‘liq. Ingliz tilida sinonimlar ko‘pincha stilistik differensiasiya vositasi sifatida faol ishlatilsa, o‘zbek tilida ular ko‘proq baholash va emotsional ifoda funksiyasini bajaradi. Shunday qilib, diskurs kontekstida sinonimlar lingvistik va kommunikativ

Date: 29th May-2026

jihtadan muhim vosita bo'lib, ular tilning funksional imkoniyatlarini kengaytiradi, nutqning aniqligi, ta'sirchanligi va stilistik boyligini ta'minlaydi.

Diskurs kontekstida sinonimiya nutq jarayonida kommunikativ va stilistik vazifalarni bajaruvchi muhim lingvistik hodisadir. Ingliz va o'zbek tillarida sinonimlar bir-biriga yaqin ma'noga ega bo'lishiga qaramay, ularning tanlanishi va qo'llanishi diskurs turiga, kontekstga va so'zlovchining kommunikativ niyatiga bog'liq bo'ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sinonimlar nutqning aniqligi, ta'sirchanligi va stilistik boyligini oshirishga xizmat qiladi, shuningdek, matnning semantik yaxlitligini ta'minlash, takroriylikning oldini olish va kommunikativ maqsadlarni amalga oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ilmiy diskursda sinonimlar ko'proq aniqlik va rasmiylikni ta'minlashga xizmat qiladi. Ingliz tilida masalan, "state" va "declare" fe'llari rasmiy axborotni ifodalash uchun ishlatilsa, o'zbek tilida "ta'kidlamoq", "bayon qilmoq" fe'llari shu vazifani bajaradi. Shu bilan birga, sinonimlar nutqdagi referensial bog'liqlikni yaratadi, ya'ni bir xil tushuncha yoki obyektning turli sinonimik birliklar orqali ifodalash matnning mantiqiy izchilligini saqlashga yordam beradi. Ilmiy matnlarda bunday tanlov takroriylikni kamaytiradi va tushunchaning turli jihatlarini aniqroq ifodalash imkonini beradi. Badiiy va publitsistik diskursda sinonimlar stilistik va emotsional funksiyani bajaradi. Ingliz tilida "look", "stare", "gaze" fe'llari qarash harakatining turli intensivligi va emotsional rangini ifodalaydi, badiiy matnga obrazlilik va dramatik ta'sir qo'shadi. O'zbek tilida esa "qaramoq", "termulmoq", "tikilmoq" kabi birliklar nutqning ekspressivligini oshiradi. Shuningdek, sinonimlar orqali semantik gradatsiya yaratiladi: ingliz tilida "important – crucial – essential", o'zbek tilida "muhim – zarur – hal qiluvchi" kabi birliklar tushunchaning ahamiyat darajasini kuchaytiradi va matnni izchil ifodalashga yordam beradi.

Sinonimlar diskursda pragmatik baholash vositasi sifatida ham ishlatiladi. Publitsistik diskursda muallif ma'lum bir sinonimni tanlab, o'quvchiga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ingliz tilida "freedom fighter" va "militant" so'zlari voqeani turlicha baholasa, o'zbek tilida "kurashchi" va "jangari" birliklari ham shunga o'xshash funksiyani bajaradi. Bu esa tilning pragmatik imkoniyatlarini kengaytiradi va kommunikativ samaradorlikni oshiradi. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillarida sinonimlar diskursning asosiy kommunikativ va stilistik vositalaridan biri hisoblanadi. Har ikkala tilda sinonimlar nutqni boyitish, takroriylikni kamaytirish, stilistik va pragmatik rang-baranglik yaratish imkonini beradi. Shu bilan birga, ularning qo'llanishida tilning madaniy va stilistik xususiyatlari ham aks etadi: ingliz tilida sinonimlar ko'pincha stilistik differensiasiya vositasi sifatida faol ishlatilsa, o'zbek tilida ular ko'proq baholash va ekspressiv ifoda funksiyasini bajaradi.

Shu asosda sinonimiya diskursning muhim tarkibiy elementi bo'lib, u tilning kommunikativ va stilistik imkoniyatlarini kengaytiradi. Sinonimlarning diskurs kontekstida o'rganilishi nafaqat lingvistik nazariyani boyitadi, balki amaliy jihatdan matn tahlili, tarjima, til o'qitish va badiiy ijodda samarali qo'llanish imkonini yaratadi. Diskurs kontekstida sinonimiya nutq jarayonida kommunikativ va stilistik vazifalarni bajaruvchi

Date: 29th May-2026

muhim lingvistik hodisadir. Ingliz va o‘zbek tillarida sinonimlar bir-biriga yaqin ma’noga ega bo‘lishiga qaramay, ularning tanlanishi va qo‘llanishi diskurs turiga, kontekstga va so‘zlovchining kommunikativ niyatiga bog‘liq bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sinonimlar nutqning aniqligi, ta’sirchanligi va stilistik boyligini oshirishga xizmat qiladi, shuningdek, matnning semantik yaxlitligini ta’minlash, takroriylikning oldini olish va kommunikativ maqsadlarni amalga oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Ilmiy diskursda sinonimlar ko‘proq aniqlik va rasmiylikni ta’minlashga xizmat qiladi. Ingliz tilida masalan, “state” va “declare” fe’llari rasmiy axborotni ifodalash uchun ishlatilsa, o‘zbek tilida “ta’kidlamok”, “bayon qilmoq” fe’llari shu vazifani bajaradi. Shu bilan birga, sinonimlar nutqdagi referensial bog‘liqlikni yaratadi, ya’ni bir xil tushuncha yoki obyektning turli sinonimik birliklar orqali ifodalash matnning mantiqiy izchilligini saqlashga yordam beradi. Ilmiy matnlarda bunday tanlov takroriylikni kamaytiradi va tushunchaning turli jihatlarini aniqroq ifodalash imkonini beradi. Badiiy va publitsistik diskursda sinonimlar stilistik va emotsional funksiyani bajaradi. Ingliz tilida “look”, “stare”, “gaze” fe’llari qarash harakatining turli intensivligi va emotsional rangini ifodalaydi, badiiy matnga obrazlilik va dramatik ta’sir qo’shadi. O‘zbek tilida esa “qaramok”, “termulmoq”, “tikilmoq” kabi birliklar nutqning ekspressivligini oshiradi. Shuningdek, sinonimlar orqali semantik gradatsiya yaratiladi: ingliz tilida “important – crucial – essential”, o‘zbek tilida “muhim – zarur – hal qiluvchi” kabi birliklar tushunchaning ahamiyat darajasini kuchaytiradi va matnni izchil ifodalashga yordam beradi.

Sinonimlar diskursda pragmatik baholash vositasi sifatida ham ishlatiladi. Publitsistik diskursda muallif ma’lum bir sinonimni tanlab, o‘quvchiga ijobiy yoki salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ingliz tilida “freedom fighter” va “militant” so‘zlari voqeani turlicha baholasa, o‘zbek tilida “kurashchi” va “jangari” birliklari ham shunga o‘xshash funksiyani bajaradi. Bu esa tilning pragmatik imkoniyatlarini kengaytiradi va kommunikativ samaradorlikni oshiradi. Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, ingliz va o‘zbek tillarida sinonimlar diskursning asosiy kommunikativ va stilistik vositalaridan biri hisoblanadi. Har ikkala tilda sinonimlar nutqni boyitish, takroriylikni kamaytirish, stilistik va pragmatik rang-baranglik yaratish imkonini beradi. Shu bilan birga, ularning qo‘llanishida tilning madaniy va stilistik xususiyatlari ham aks etadi: ingliz tilida sinonimlar ko‘pincha stilistik differensiasiya vositasi sifatida faol ishlatilsa, o‘zbek tilida ular ko‘proq baholash va ekspressiv ifoda funksiyasini bajaradi.

Shu asosda sinonimiya diskursning muhim tarkibiy elementi bo‘lib, u tilning kommunikativ va stilistik imkoniyatlarini kengaytiradi. Sinonimlarning diskurs kontekstida o‘rganilishi nafaqat lingvistik nazariyani boyitadi, balki amaliy jihatdan matn tahlili, tarjima, til o‘qitish va badiiy ijodda samarali qo‘llanish imkonini yaratadi.

Ingliz va o‘zbek tillarida sinonimlarning diskursiv funksiyalari

Sinonimlar	Til	Misol	Diskurs turi	Diskursdagi vazifasi
big – large – huge	Ingliz	huge success	Publitsistik	Fikrni kuchli va ta’sirli

				ifodalash
katta – ulkan – buyuk	O‘zbek	buyuk olim	Ilmiy / publitsistik	Baholash va stilistik aniqlik
say – tell – state	Ingliz	the author states	Ilmiy	Rasmiy va aniq fikr bildirish
aytmoq – ta’kidlamoq	O‘zbek	muallif ta’kidlaydi	Ilmiy	Muhim fikrni ajratib ko‘rsatish
look – stare – gaze	Ingliz	she stared	Badiiy	Obrazlilik va emotsiyalilik yaratish
qaramoq – tikilmoq	O‘zbek	u tikildi	Badiiy	Ekspressivlik va ta’sirchanlik
important – crucial	Ingliz	crucial factor	Ilmiy	Muhimlik darajasini kuchaytirish
muhim – hal qiluvchi	O‘zbek	hal qiluvchi omil	Ilmiy	Tushunchaning ahamiyatini ko‘rsatish

Diskurs kontekstida ingliz va o‘zbek tilidagi sinonimlar nutqning kommunikativ va stilistik imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim vosita hisoblanadi. Ular matnni boyitadi, takroriylikni kamaytiradi, stilistik va pragmatik rang-baranglik yaratadi, shuningdek, ma’noni aniq va ta’sirchan yetkazishga yordam beradi. Ilmiy diskursda sinonimlar aniqlik va rasmiylikni ta’minlasa, badiiy va publitsistik diskurslarda ular obrazlilik, ekspressivlik va baholash funksiyalarini bajaradi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, sinonimlarning diskurs kontekstida qo‘llanishi tilning madaniy va stilistik xususiyatlariga bog‘liq, ammo asosiy kommunikativ va stilistik funksiyalar har ikkala tilda o‘xshashdir. Shu sababli, sinonimiyaning diskursiv xususiyatlarini o‘rganish lingvistik nazariya va amaliyot uchun katta ahamiyatga ega.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ingliz va o‘zbek tillarida sinonimlar diskurs kontekstida nafaqat leksik birliklar, balki kommunikativ va stilistik vositalar sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Ular nutqning aniqligi, ta’sirchanligi va stilistik rang-barangligini oshirishga xizmat qiladi. Sinonimlar ilmiy diskursda tushunchalarni aniq ifodalash, rasmiylikni saqlash va matnning izchilligini ta’minlash uchun ishlatiladi. Shu bilan birga, badiiy va publitsistik diskurslarda ular obrazlilik, ekspressivlik va pragmatik baholash funksiyalarini bajaradi, o‘quvchi yoki tinglovchiga ijobiy yoki salbiy ta’sir ko‘rsatish imkonini yaratadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, sinonimlar diskursda semantik gradatsiya va nuanslarni ifodalashda ham muhim vosita bo‘lib, bu orqali nutqdagi ma’lumotning ahamiyat darajasi bosqichma-bosqich kuchaytiriladi yoki aniqlanadi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi qiyosiy tahlil sinonimlarning asosiy diskursiv funksiyalari o‘xshashligini ko‘rsatadi, biroq ularning qo‘llanishi har bir tilning stilistik va madaniy xususiyatlariga bog‘liq. Ingliz tilida sinonimlar ko‘pincha stilistik differensiasiya vositasi sifatida faol ishlatilsa, o‘zbek tilida ular ko‘proq baholash va emotsional ifoda funksiyasini bajaradi.

Shu sababli, sinonimiya diskursning muhim tarkibiy elementi sifatida tilning kommunikativ va stilistik imkoniyatlarini kengaytiradi. U nutqni boyitish, takroriylikni

Date: 29th May-2026

kamaytirish, matnning stilistik va pragmatik rang-barangligini oshirish imkonini beradi. Sinonimlarning diskurs kontekstida o'rganilishi lingvistik nazariya va amaliyot uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, matn tahlili, tarjima, til o'qitish va badiiy ijodda samarali qo'llanilishi mumkin. Umuman olganda, diskurs kontekstida sinonimlarning kommunikativ va stilistik funksiyalari tilning nafaqat semantik, balki pragmatik va stilistik imkoniyatlarini boyitadi. Bu esa ularni lingvistik tadqiqotlarda, matnni tahlil qilish va til o'qitish jarayonlarida muhim ob'ektga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Cruse, D. A. (2004). *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
2. Lyons, J. (1995). *Linguistic Semantics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Wierzbicka, A. (1996). *Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. Oxford: Oxford University Press.
4. Maskiewicz, E., & Taylor, J. R. (2006). *Lexical Semantics and Discourse Analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
5. Petruşina, N. M. (2020). *Sinonimiya va diskursiv tahlil: nazariy va amaliy aspektlar*. Toshkent: O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti nashri.
6. Xotamovna, M. F. (2025). MADANIYATLARARO KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYADA TARJIMANING MUHIM AHAMIYATI. *SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 8(1), 183-187.
7. Xotamovna, M. F. (2024). PROBLEMS IN SYNCHRONIC TRANSLATION IN THE DIGITAL AGE AND THEIR SOLUTIONS: PROMOTING VR TECH LABS FOR SYNCHRONIC TRANSLATION. *IMRAS*, 7(7), 203-205.
8. Xotamovna, M. F. (2025). INSON RUHIYATI FENOMENOLOGIYASI VA UNI IFODA ETISHNING LISONIY VOSITALARI. *IMRAS*, 8(5), 4-9.

